vobis.non poteſt eſſe in vobis eius ſcientia.ſic enim a vobis videt
Cap.41. in vobis & veſtra conſcientia. GREG. 2. Moral. Si autem ſpiri tuſſanctus in diſcipulis manet,quomodo iam ſingulare ſignũ erit quod in mediatore permanet,ſm illud. Supra quem videris ſpiritum deſcendentem & manentem:hic eſt qui baptizat.quod tamen citius cognoſcimus ſi dona eiuſdem ſpirit⁹ diſcernamus. In his enim donis ſine quibus ad vitam peruenirí non poteſt,ſpirituſſanctus in electis omnibus ſemper manet.In illis autẽ quibus non noſtra vita ſeruatur,ſed aliorum quæritur, nequaquã ſemper manet. Aliquando.n. ſe a ſignorũ oſtenſionibus ſubtrahit, vt eo humili⁹ virtutes ei⁹ habeant. Chriſtus aũt in cun-

videt eum,nec ſcit eum. Vos autem cognoſcetis eum, qa apud vos manebit,& in vobis erit. f Non relinquã vos orphanos, veniam ad vos. Adhuc modicũ, & mundus iam me non videt. Vos autem videtis me, quia ego viuo, & vos viuetis. In illo die vos cognoſcetis,quia ego ſum in patre meo,& vos in me,& ego in vobis. Qui habet mandata mea & ſeruat ea, ille eſt qui diligit me. Qui autem diligit me, dili-

Homi.74. ctis eum & ſemper habet præſentem. CHRY. Hic aũt ſermo oppoſitas hæreſes velut vno ictu ſuſtulit.nam dicere alium oſtendit eius.i.ſpiritus hypoſtaſeos differentiam : dicere vero paraclytum
Cap.19. ſubſtantiæ cognationem. AVG. contra Arrianos. Conſolatorẽ enim quod officium tamq̃ perſonæ infimæ,in Trinitate ſpirituiſancto deputant,Deum dicit Apoſtolus ſm illud. Is qui conſolat humiles,conſolatus eſt nos Deus.Deus eſt itaque ſpirituſſanctus, qui conſolatur humiles,aut ſi hoc de patre,vel filio dictũ ab Apo-
Tract.74. & ſeq. ſtolo volunt accipi,deſinant conſolationis tamq̃ munere proprio ſeparare a patre & filio ſpiritumſanctum. AVG. ſuper Ioan. Si cũ charitas Dei diffuſa ſit in cordibus noſtris per ſpiritumſanctũ qui datus eſt nobis, quomodo diligemus & mãdata Chriſti ſeruabimus,vt eum accipiamus?quem niſi habuerimus: diligere & mãdata ſeruare nõ poſſumus,an forte præcedit in nobis charitas, qua diligamus Chriſtum?vt diligendo Chriſtũ eiuſque faciendo mandata mereamur accipere ſpiritumſanctum,vt charitas Dei patris diffundatur in cordibus noſtris?peruerſa eſt iſta ſententia.Qui.n. ſe filiũ Dei diligere credit,& patrem non diligit,profecto nec filiũ diligit,ſed quod ſibiipſi videtur confinxit. Reſtat ergo,vt intelligamus ſpiritumſanctum habere qui diligit,& habendo mereri, vt plus habeat,& plus habendo plus diligat.Iam itaque habebãt ſpiritum diſcipuli,quem dñs promittebat,ſed dãdus eis erat ampli⁹. habebant occulte,accepturi erant manifeſte.proinde non ſolũ nõ habenti,verum etiam habenti non incaſſum promittitur,non habenti quidem vt habeatur,habenti autem vt amplius habeatur.
Hom. 74. CHRY. Quando igitur diſcipulos purgauerat per ſacrificium paſſionis,& peccatum ſolutum erat,& ipſi ad pericula & agones mittebantur,oportebat ſpiritumſanctum venire abundanter. Nõ autem ſtatim poſt reſurrectionem,vt in multo eius conſtituti deſiderio,cum multa eum ſuſcipiant gratia.
Tract.75. f ¶ AVG. Ne quiſquam putaret,q̃ ita ſpiritumſanctum dominus daturus fuerat,velut per ſeipſum non & ipſe eſſet futurus cũ eis adiecit & ait.{Non relinquam vos orphanos.Orphani pupilli ſunt.Illud enim eſt græcum,hoc latinum.Quãmuis ergo nos filius Dei ſuo patri adoptauit filios:tamen in hoc etiam ipſe erga
Hom.74. nos paternum oſtendit affectum. CHRY. Etquidem a principio dixerat. Venietis quo ego vado.ſed quia hoc lõgum tempus erat, promiſit ſpiritum.Et quia neſciebant quid eſt hoc, promittit eis ſuam præſentiam,quam maxime quærebant,cum dicit. {Veniam ad vos.} Ne tamen rurſus eandem quærant præſentiam, qualem & prius habuerũt,occulte hoc excludit,cum ſubdit. {Adhuc mo. & mun.me iam non ui.vos autem vide.me.}ac ſi diceret. Veniam quidem ad vos:non tamen vt prius vobiſcum per vnamquamque diem conſiſtens.Et ne dicant.Qualiter igitur Iudæis dixiſti.Amodo non videbitis me? ſoluit opinionem dicens.{Ad vos ſolos ve-
Tract. 75. niam.} AVG. Videbat enim tunc eum mundus carneis oculis in carne conſpicuum, non autem videbat q̃ in carne verbũ latebat, ſed quoniam poſt reſurrectionem etiam carnem ſuam, quam non ſolum videndam,verum etiam contrectandam demonſtrauit ſuis, noluit demonſtrare nõ ſuis,hinc dictum eſt:{Adhuc modicum & mundus iam me non videt:vos autem videbitis me.} Sed quoniã in iudicio eum mundus videbit,quo nomine ſignificati ſunt a regno eius alieni,melius intelligitur illud etiam tempus ſignificare voluiſſe quando in fine ſæculi auferetur ab oculis damnatorum, vt eum de cætero videant diligentes. Modicum autem dixit,quia id quod prolixum videtur hominibus,breuiſſimum eſt ante oculos Dei. Sequitur,{quia ego viuo,& vos viuetis.} THEO. q.d.& ſi mortem ſubiero:tamen reſurgo.vos quoque viuetis:hoc eſt cũ uideritis me,lætabimini,& tãq̃ mortui reuiuiſcetis in apparitio-

Hom.74. ne mea. CHRY. Mihi aũt videtur vitam non præſentem dicere,ſed futuram,ac ſi dicat. Mors crucis non diſtare faciet vos a me
Tract.75. in finem,ſed momento paruo occultabit me a vobis. AVG. Cur autem de præſenti ſe dixerit viuere illos aũt de futuro eſſe victuros,niſi quia & vitam carnis reſurgentibus qualis in ipſo præcedebat & illis eſt pollicitus ſecuturam? & quia ipſius mox futura erat reſurrectio,pſentis tpis poſuit verbum,pp ſignificandã celeritatem. Illorum aũt qm ſæculi differt in finem non ait,viuitis, ſed; viuetis.} quia uero niuet ille: ideo & nos viuemus, per hominem quippe mors,& per hominem reſurrectio mortuorum. Sequitur. {In illo die,} de quo ſ. ait.{Et vos viuetis.}

getur a patre meo, & ego diligã eũ, & manifeſtabo ei meipſum. g Dicit ei Iudas: non ille Scariothis. Domine quid factum eſt,quia manifeſtaturus es nobis teipſum, & non mundo? Reſpondit Ieſus & dixit ei. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat.

Vos cognoſcetis,contemplando,quãmuis & nunc credendo nouerimus,quia ego ſum in patre,& uos in me,& ego in uobis, quia quando uiuemus ea uita,qua mors abſorbetur: tunc perficietur hoc ipſum quod nunc inchoatum eſt iam per ipſum,ut ſit in nobis,& nos in ipſo. CHRY. Vel in illo die cum reſurgam cognoſcetis,quia cum uiderunt eum reſurrexiſſe & eſſe cum eis: tunc
Hom.74. certiſſimam fidem didicerunt. Magna enim erat virtus ſpũſancti quæ omnia eos docebat. Quod autem dictum eſt.{Ego ſum in patre,}humilitatis eſt. Quod aũt dicit.{Et uos in me, & ego in uobis.}humilitatis eſt & auxilij quod eſt a Deo. Conſueuit enim ſcriptura multoties eiſdem uerbis in Deo & hominibus poſitis non ſimiliter uti. HILA. 8. de Trini. Vel hoc dicit, ut cum ille
Ante med. in patre per naturam diuinitatis eſſet:nos autem in eo per corporalem eius natiuitatem,& ille rurſus in nobis per ſacramenti myſteriũ meſſe crederet. Ipſe.n.teſtatus eſt,qui edit carnẽ meã, & bibit ſanguine meum,in me manet,& ego in eo. ALCVI. Per dilectionem aũt & obſeruantiam mandatorũ eius, tunc perficietur hocipſum qđ nunc inchoatum eſt per ipſum,ut ſit in nobis & nos in ipſo. Et ut oibus non tm Apſis hanc beatitudinẽ promiſiſſe videatur adiungit.qui hẽt mãdata mea & ſer.ea,ille eſt q diligit me.
Tract.75. AVG. Qui habet in memoria & ſeruat in uita,qui hẽt in ſermonibus & ſeruat in operibus,qui hẽt audiendo & ſeruat faciẽdo, q habet faciendo & ſeruat perſeuerãdo,ipſe eſt qui diligit me. Opere eſt demonſtranda dilectio ne ſit infructuoſa nois appellatio. THEO. Ac ſi dicat,uos putatis q̃ ex affectione quadã, triſtamini de morte mea:ſed ego ſignũ dilectionis reputo mãdata mea ſeruari.Qualem autẽ prærogatiuã obtineat qui diligit oſtendit ſubdens,{Qui autẽ dili.me,dili.a patre meo & ego dili.eum. AVG.
Tract.75. Sed quid eſt diligã.tamq̃ nunc nõ diligat? exponit per id quod ſequitur:{Et manifeſtabo ei meipſum.} ad hoc diligã ut manifeſte, & ipſam uiſionẽ mercedem fidei capiamus. Nũc enim ad hoc nos dilexit ut credamus,tunc ad hoc uideamus,q̃ nos nunc diligimus credendo quod uidebimus.Tunc aũt diligemus uidendo
Cap.1.in fi. quod credidimus. AVG. ad Paulina de uidendo Deo. Sic autem promiſit oſtenſurũ ſeipſum dilectoribus ſuis cũ patre Deum unũ, non quo in hoc ſeculo uiſus eſt in corpore & a malis. THEO. Vel qa poſt reſurrectionẽ apparituros illis erat in corpore magis repræſentante diuinitatẽ,nec credat ſpm ſpiritũ fore ſeu phantaſma,ob hoc prædixit illis,ut tunc uidentes illũ nõ diffidant: ſed reminiſcant,quia pp mandatorũ ſuorũ cuſtodia apparet eis, atq; ideo tenentur ſemper cuſtodire illa,ut perpetuo eis appareat.
Tract.76. g ¶ AVG. Quia dixerat: Adhuc modicum & mundus me iam non uidet,uos autem uidebitis me. Interrogauit eum de hoc ipſe Iudas,nõ ille traditor eius,qui Scariothis cognominatus eſt: ſed cuius Epiſtola inter ſcripturas canonicas legitur: unde dicit. {Dicit ei Iudas,non ille Scariothis:Dñe quid factum eſt,quia nobis manifeſtaturus es teipſum & non mundo? Cauſam quæſiuit quare non ſe mundo:ſed ſuis manifeſtaturus eſſet. Dñs autem exponit quare ſuis ſe manifeſtaturus eſt non alienis. quia.{ hi diligunt,illi uero non diligunt.unde ſequitur:{Reſpõdit Ie.& di.ei.
Hom.30. Siquis dili.me ſer.meũ ſer. GREG. in Hom.Probatio enim dilectionis exhibitio eſt operis,nunq̃ amor Dei eſt ocioſus,operatur enim magna ſi eſt,ſi uero operari renuerit, amor non eſt.
Trac.76. AVG. Dilectio autẽ ſanctos diſcernit a mundo, quæ facit unanimes habitare in domo,in qua facit pater & filius manſionẽ qui donant & ipſam dilectionẽ,quibus in fine donabunt ſuã manifeſtationẽ. Eſt enim quædã Dei manifeſtatio interior,quã prorſus ipſi non nouerũt,quibus Dei pris & ſpiritusſancti manifeſtatio nulla eſt,filij uero eſſe potuit: ſed in carne, quæ nec talis eſt qualis illa, nec

nec ſemper illis adeſſe poteſt, ſed ad modicum tempus, & hoc ad iudicium,non gaudium:ad ſupplicium,non ad præmium.vnde ſequitur.{Et ad eum veniemus.} Veniunt quidẽ ad nos dum venimus ad eos,veniunt ſubueniendo,venimus obediendo, veniunt illuminando,venimus intuendo,veniunt implendo,venimus capiẽdo,vt ſit nobis eorum nõ extranea viſio,ſed interna, & in nobis eorum non tranſitoria manſio, ſed æterna.vnde ſequitur.{Et mãſi.apud eum faci.}
Hom.30. GREG. in Homil. In quorundã etenim corda venit, & manſionem nõ facit, quia per compunctionem

Et ſermonem,quem audiſtis,nõ eſt meus, ſed eius qui miſit me patris. Hæc locutus ſum vobis apud vos manens. Paraclytus autem ſpiritus ſanctus,quẽ mittet pater ĩ nomine meo, ille vos docebit omnia & ſuggeret vobis omnia quæcumque dixero

quidem reſpectum Dei percipiunt, ſed tentationis tp̃e hocipſum quòd compuncti fuerant obliuiſcuntur,ſicque ad perpetranda peccata redeunt,ac ſi hæc minime planxiſſent. Qui ergo Deum vere diligit in eius corde dñs & venit & manſionem facit, quia ſic eum diuinitatis amor penetrat,vt ab hoc amore,tentationis tp̃e nõ recedat.Ille.n.vere amat.cuius mentem delectatio praua ex conſen-
Trac.76. ſu non ſuperat. AVG. An forte putabitur,manſionem in dilectore ſuo facientibus patre & filio excluſus eſſe ab hac manſione ſpũs ſanctus?Quid eſt ergo quod ſuperius ait de ſpirituſancto, apud vos manebit,& in vobis erit, niſi forte quiſquam ſic abſurdus eſt, vt arbitretur cum pater & filius venerint diſceſſurum indæ ſpiritumſanctũ, tamq̃ locum daturum maioribus? Sed & huic carnali cogitationi occurrit ſcriptura,cum dicit. { Vt maneat vobiſcum in æternum.In eadem ergo manſione cum ipſis erit in æternum, quia nec ille ſine ipſis venit,ne ille ſine eo,ſed propter inſinuationem Trinitatis,perſonis ſingulis nominatis dicuntur quædam,nõ tamen aliis ſeparatis intelliguntur,propter eiuſdẽ Trinitatis ſub-
Ho. eadem. ſtantiã. GRE. in Ho. Tanto autem quiſque a ſuperno amore diſiungitur,quanto inferius delectatur.vnde ſubditur.{Qui non dili.me,ſer.meos non ſeruat.}De dilectione ergo conditoris lingua,
Hom.74. mens,& vita requiratur. CHRY. vel aliter totum. Aeſtimauit Iudas,ſicut mortuos videmus in ſomno:ita & ſe eum eſſe viſuros. vnde quærit.Quid eſt q̃ debes te manifeſtare nobis, & non mundo? q d.væh nobis,qm̃ morieris,& vt mortuus debes nobis aſſiſtere.Ne igitur hoc ſuſpicẽtur dicit.{Ego & pater ad eum veniem⁹} q.d.Sicut pater manifeſtat ſeipſum,ita & ego,& manſionem apud eum faciemus,quod ſomniorum non eſt.Sequitur. { Et ſer. quem au.non eſt meus,ſed eius qui miſit me patris.} q.d.non me ſolum, ſed neque patrem amat,qui hunc non audit ſermonem. Dicit aũt hoc,qm̃ nihil extra patrem loquitur,neque præter id quod illi vi-
Tract.eodẽ. detur. AVG. Et fortaſſe propter aliquam diſtinctionem, vbi ſuos dixit,pluraliter ſermones dixit dicens.{Qui non diligit me,ſermones meos nõ ſeruat}Vbi aũt ſermonem hoc eſt verbum nõ ſuũ eſſe dixit,ſed patris: ſeipſum intelligi voluit.non.n.ſuum, ſed patris eſt verbum,qũo nec ſua imago,ſed patris, nec ſuus filius, ſed patris.Recte igitur auctori tribuit quod facit æqualis a quo habet
Hom. eadẽ. hoc ipſum,q̃ illi eſt indifferens æqualis. CHRY. Quia vero eorũ quæ dixerat,quædam manifeſta erant, & quædam non intellexerunt,vt non turbarentur,ſubiungit.{Hęc lo.ſum vo.apud vos ma
Tract.77. nens. AVG. Alia eſt illa manſio,quã promiſit futuram : alia vero hæc quam præſentem eſſe teſtatur.illa ſpũalis eſt atque intrinſec⁹ mentibus redditur: hæc corporalis forinſecus oculis atque auri-
Hom.74. bus adhibetur. CHRY. Vt aũt eius corporalem receſſum facilius ſuſtinerent,præparat eos,promittens q̃ eius receſſus magnorum eis eſſet futura cauſa bonorum,quia donec ipſe apud eos corporaliter manebat,& ſpũs non venerat nihil magnum poterant ſcire. vnde ſequitur.{Paraclytus aũt ſpũſſanctus,quem mit.pater in no.
Hom.30. παράκλητος meo,ille vos do.oĩa,& ſug.vo. oĩa quæcũq; dixero vobis.} GRE. Græca locutione Paraclytus, latina aduocatus dr̃, vel conſolator. Qui iccirco aduocatus dr̃, quia pro errore delinquentium apud iuſtitiam patris interuenit:dum eos,quos repleuerit exorantes facit. Conſolator autem idem ſpũs vocatur, quia de peccati perpetratione mętentibus, dum ſpem veniæ præparat,ab afflictione tri-
Hom.74. Ante med. ſtitiæ mentem leuat. CHRY. Continue aũt eum paraclytum vocat propter continentes eos tribulationes. DIDIMVS. De ſpirituſſancto. Spiritum autem ſanctum a patre in ſuo mitti nomine Saluator affirmat,cum proprie nomen Saluatoris ſit filius, ſiquidem naturæ conſortium,& vt ita dicam proprietas perſonarũ ex iſta voce ſignificatur. Filii quippe tantũmodo eſt in nomine patris venire,ſalua propietate filii ad patrem,& patris ad filium:nullus autem alius venit in noĩe patris, ſed verbi gratia, In nomine dñi Dei & omnipotentis. Qũo igitur ſerui,qui in nomine dñi veniunt,per hoc ipſum q̃ ſubiecti ſunt,& ſeruiunt indicant dñm,ſerui quippe ſunt dñi,ſic & filius, qui venit in nomine patris, portat eius nomẽ per hoc q̃ vnigenitus Dei filius approbatur. Quia

ergo ſpũſſanctus in nomine filii a patre mittitur,oſtendit quia vnitate ſit iunctus ad filium.vnde & filii dictus eſt ſpũs per adoptionẽ ſuam,filios faciens eos,qui ſe recipere voluiſſent. Iſte autem ſpũſſanctus,qui venit in nomine filii miſſus a patre, docebit omnia eos,qui in fide Chriſti perfecti ſunt. Omnia autem illa quæ ſpiritualia ſunt & intellectualia veritatis,& ſapientiæ ſacramenta. Docebit vero non ſicut qui artes aliquas, & ſapientiam ſtudio, induſtriaque didicere, ſed quaſi ipſa ars, atque doctrina & ſapientia, veritatis ſpiritus inuiſibiliter mẽti inſinuat ſcientiam

vobis. Pacem relinquo vobis,pacem meam do vobis. Non quomodo mũdus dat,ego do vobis. h Non turbetur cor veſtrum, neque formidet. Audiſtis, quia ego dixi vobis,vado & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderitis vtique, quia vado ad pa-

diuinorum. GREG. Niſi autem idem ſpiritus cordi adſit audiẽ Homil. 30.
tis,ocioſus eſt ſermo doctoris. Nemo ergo docẽti homini tribuat quod ex ore docentis intelligit,quia niſi intus ſit,qui doceat, doctoris lingua exterius in vacuum laborat. Sed & ipſe conditor nõ ad eruditionem hominis loquitur, ſi eidem homini per vnctionẽ
ſpiritus non loquatur. AVGVSTINVS. Numquid autem Tract.77.
dicit filius, & docet ſpirituſſanctus,vt dicente filio verba capiam⁹, docente autem ſpirituſancto eadem verba intelligamus? Omnis igitur, & dicit & docet Trinitas. Sed niſi etiam ſigillatim commendaretur, eam nullo modo humana capere vtcumque poſſet
infirmitas. GREG. Requirendũ vero nobis eſt,cur de eodẽ ſpũ Ho.eadem.
dicatur.Suggereret vobis omnia,cũ ſuggerere ſoleat eſſe minoris, ſed quia ſuggerere aliquando dicimus ſubminiſtrare, inuiſibilis ſpiritus ſuggerere dicitur, non quòd nobis ſcientiam ab imo inferat, ſed ab occulto. AVGVSTINVS. Vel quod addit. Suggeret,ideſt commemorabit vos, intelligere debemus etiam, quòd iubemur non obliuiſci ſaluberrima monita ad gratiam per-
tinere quam nobis commemorat Chriſtus. THEO. Spiritus In 14. c.Io.
itaque ſanctus & docuit & commemorauit, docuit quidem quæcumque non dixerat eis Chriſtus tamquàm non valentibus portare. Commemorauit vero quæcumque dominus dixerat,ſed obſcuritatis cauſa, vel intellectus tarditate,commendare memoriæ
nequiuerunt. CHRYSOSTOMVS. Quia vero & hæc au- Hom. 74.
dientes turbabantur excogitãtes odia, & prælia ſibi iminere poſt eius receſſum,rurſus eos conſolatur dicens. {Pacem relinquo vo-
bis,pacem meam do vobis. AVGVSTINVS. Pacem nobis Tract. eodẽ.
reliquit in hoc ſæculo, in qua manentes hoſtem vincimus, & vt etiam hic inuicem diligamus, pacem ſuam nobis dabit in futuro ſæculo, quando ſine hoſte regnabimus, vbi numquàm diſſentire poſſimus. Pax autem nobis ipſe eſt,& cum credimus quia eſt, & cum videbimus eum ſicuti eſt. Sed quid eſt,quòd vbi dicit. { Pacem relinquo uobis,}non addit meam: vbi uero ait. {Do uobis,} ibi dixit { meam? } utrum ſubaudiendum eſt meam, & ubi dictũ non eſt,an forte & hic aliquid latet? Pacem enim ſuam eam uoluit intelligi qualem habet ipſe. Pax uero iſta quam nobis reliquit in hoc ſæculo,noſtra potius dicenda eſt, quàm ipſius. Illi quippe nihil repugnat in ſeipſo,quia nullum habet omnino peccatum. Nos autem talem pacẽ nunc habemus,in qua adhuc dicamus: Dimitte nobis debita noſtra. Itemq; inter noſipſos eſt nobis pax, qa inuicem nobis credimus, q̃ inuicẽ diligamus. Sed nec ipſa plena eſt, quia cogitationes cordis noſtri inuicem non uidemus. Nec ignoro iſta domini uerba etiam ſic accipi poſſe, ut eiuſdem ſententiæ repetitio uideatur. Quod uero dominus adiunxit.{Non quomodo mũdus dat,ego do uobis.} Quid eſt aliud,niſi non qũo homines dant,qui diligunt mũdum?qui propterea ſibi dant pacẽ, ut ſine moleſtia perfruantur. Et quando iuſtis dant pacem, ut non eos perſequantur, pax eſſe non poteſt uera, ubi non eſt uera con-
cordia,quia diſiuncta ſunt corda. CHRY. Pax etiam exterior Ho. eadem.
ad malum fit multoties, & eis qui habent eam nihil prodeſt. AVGVST. de Ver.domini. Eſt autem pax ſerenitas mentis. tranquillitas animi, ſimplicitas cordis, amoris uinculum,conſortium charitatis Nec poterit ad hæreditatem domini peruenire, qui teſtamentum pacis noluerit obſeruare,nec poteſt concordiam
habere cum Chriſto, qui diſcors uoluerit eſſe cum Chriſtiano. Ho. eadem.
h ¶ CHRYSOST. Quia dixerat. Pacem relinquo uobis, quod erat recedentis,hoc poterat eos conturbare: ideo dicit.{Nõ turbetur cor ueſtrum, neque formidet, quoniam hoc quidem ex
dilectione, illa uero ex formidine patiebantur. AVGVSTI. Tract. 78.
Hinc autem turbari & formidare poterat cor illorum, quòd ibat ab eis,quàmuis uenturus ad eos,ne forſitan gregem lupus hoc interuallo inuaderet paſtoris abſentia. unde ſequitur. { Audiſtis, quia ego dixi uobis: Vado, & uenio ad uos.} Ibat autem per id quòd homo erat, & manebat per id quòd Deus erat. Cur itaque turbaretur, & formidaret cor, quando ſic deſerebat oculos,ut non deſereret cor? Vt autem intelligerent ſm id quod

homo erat eum dixiſſe. Vado & venio ad vos, ſubiecit atque ait: F {Si diligeritis me, gauderitis vtique, quia vado ad patrem, quia pater maior me eſt. Per hoc ergo filius non eſt æqualis patri, per hoc erat iturus ad patrem, a quo & venturus eſt, iudicaturus viuos & mortuos. Per illud, in quo eſt æqualis gignenti, numquàm recedit a patre, ſed cū illo eſt vbique totus pari diuinitate quam nullus continet locꝰ. Ipſe ergo filius Dei æqualis patri in forma Dei, quia ſemetipſum exinaniuit: non formā Dei amittens, ſed formā ſerui accipiens, maior eſt etiam ſeipſo, quia maior eſt forma Dei quę amiſſa non eſt quàm forma ſerui, quæ accepta eſt.

trem, quia pater maior me eſt. Et nunc dixi vobis priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. Iam non multa loquar vobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Sed vt cognoſcat mundus quia diligo patrem, & G ſicut mandatum dedit mihi pater. ſic facio. Surgite, eamꝰ hinc.

Hæc igitur eſt forma ſerui, in qua Dei filius minor eſt non patre ſolo, ſed etiam ſpiritu ſancto, ſecundum hanc formam ſerui puer Chriſtus etiam parentibus minor erat, quando paruus, maioribus ſicut ſcriptum eſt, ſubditus erat. Agnoſcamus igitur geminam ſubſtantiam Chriſti, diuinam, ſcilicet, qua æqualis eſt patri, & humanam qua maior eſt pater, vtrūque autem ſimul, non duo, ſed vnus eſt Chriſtus, ne ſit quaternitas, ſed trinitas Deus. ideo ergo dixit. Si diligeritis me, gauderitis vtique, quia vado ad patrem. quia naturæ humanæ gratulandum eſt, eo quòd ſic aſſumpta eſt a verbo vnigenito, vt immortalis cōſtitueretur in cœlo, atq; ita fieret in terra ſublimis, vt incorruptibilis puluis ſederet ad dexteram patris. Quis non hinc gaudeat, qui ſic diligit Chriſtum, vt ſuam naturam iam immortalem gratuletur in Chriſto, atque ipſum ſperet futurum eſſe per Chri- *Vltra med.* ſtum? H HILA. 9. de Trinita. vel aliter. Si donantis auctoritate pater maior me eſt, numquid per doni confeſſionem minor filius eſt? Maior itaque donans eſt, ſed minor iam non eſt, cui vnum *Homi.74.* eſſe donatur. CHRY. vel aliter. Nondum nouerant Apoſtoli quid ſit reſurrectio, quam prædixerat dicens. {Vado & venio ad vos.} Neque qualem oportebat de eo opinionem habebant, patrem vero magnum eſſe æſtimabant. Dicit igitur eis. Etſi de me formidatis, quòd me defendere nequeam, neque confiditis, quòd poſt crucem rurſus vos videam: tamen audientes quoniam ad patrem vado lætandum vobis eſt. quoniam ad maiorem vado, & potentem omnia verſuta diſſoluere. Hæc autem omnia ad imbecillitatem diſcipulorum dicebatur. Et ideo ſubdidit. {Et nunc dixi *Tract.79.* vobis priuſquam fiat, vt cum factum fuerit, credatis. AVGVS. Quid eſt hoc, cum magis credere homo debeat antequam fiat id quod credendum eſt? Hæc eſt enim laus fidei, ſi quod creditur nō videtur. nam & ille cui dictum eſt. Quia vidiſti, credidiſti, aliud I vidit, aliud credidit: vidit hominem, credidit Deum. Sed ſi dicūt credi quæ videntur, ſicut dicit vnuſquiſque oculis ſuis ſe crediſſe: non tamen ipſa eſt quæ in nobis ædificatur fides, ſed ex rebus quæ videntur acquiritur in nobis, vt ea credantur quæ non videntur. Illud itaque dicit. {Cum factum fuerit.} quòd eū poſt mortem viſuri erant viuentem, & ad patrem aſcendentem, quo viſo, fuerant credituri quòd ipſe eſſet Chriſtus filiꝰ Dei, qui hoc potuit facere, & prædicere antequam faceret. Credituri autē hoc, non fide noua, ſed aucta, aut certe cum mortuus eſſet, defecta, *Vbi ſupra.* cum reſurrexiſſet, refecta. HILA. 9. de Trinita. Gloriæ autem reſumendæ meritum, continuo ſubiecit dicens. Iam non multa loquar vobiſcum. BEDA. Ideo hoc dicebat, quoniam iam inſtabat tempus, vt compræhenderetur, & ad mortem traderetur. *Tract.eodē.* Venit enim princeps mundi huius. AVG. Quis niſi diabolus? non autem creaturarum, ſed peccatorum princeps eſt diabolus. Vnde apoſtolus cum dixiſſet aduerſus rectores mundi, ſequenti verbo expoſuit, quid dixiſſet mundi, cum ſubiungit tene K brarum harum, ideſt hominum impiorum. Et in me non habet quicquam. Quia neque cum peccato Deus venerat, nec eius carnem de peccati propagine virgo pepererat. Et tāquam ei diceretur. Cur ergo morieris, ſi non habes peccatum, cui debetur mortis ſupplicium? continuo ſubiungit. {Sed vt cognoſcat mundus quia diligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Surgite, eamus hinc.} Diſcumbens enim diſcumbentibus loquebatur. Eamus autem dixit ad illum locum. vnde fuerat tradendus ad mortem, qui nullum habebat meritum mortis, ſed habebat *Cap.11.* vt moreretur, mandatum patris. AVGVS. contra Arrianos. Quòd autem voluntati & præcepto patris obediens eſt filius, nec in hominibus demonſtrat diuerſam imparemque naturam patris præcipientis, & filii obedientis, huc accedit, quòd Chriſtus non tantum Deus eſt, qua natura æqualis eſt patri, ſed etiam ho- *Hom.75.* mo, qua natura minor eſt patre. CHRYSOSTOMVS. Vel hoc quod dicit. {Surgite, eamus hinc.} principium eſt alterius ſententiæ, conſequens enim erat eos formidare, & a tempore, & a loco in villa maniſeſte exiſtentes: etenim nox profunda erat, & erat conſequens eos non attendere his quæ dicebantur, ſed ſemper circumuoluere oculos, & imaginari eos qui aggreſſuri eos erant, & maxime audientes. {Adhuc modicum vobiſcum ſum. Et venit princeps mundi huius. Quia igitur hæc, & huiuſmodi audientes, turbabantur, vt mox capiendi ducit eos in locum alium, vt æſtimantes ſe in cautela eſſe cum ocio de reliquo audiant: magna enim dogmata erant audituri.

CAP. XV.

EGO ſum vitis vera, & pater meus agricola eſt, Omnem palmitē in me non ferētem fructum, tollet eū, & omnem qui fert fructum, purgabit eum, vt fructum plus afferat. Iā vos mundi eſtis pp ſermonem quē locutus ſum vobis.

CAPVT XV.

HILA. 9. de Trinita. Ad conſumandæ corporeæ paſſionis ſacramentum per dilectionem efficiendi mandati paterni feſtinat exurgens: corporeæ tamen aſſumptionis ſtatim myſterium pandens, per quam et tamquàm in vite modo palmites ineſſemus, adiecit: {Ego ſum vitis vera.} AVGVST. Quod ſecundum hoc dicit, quòd eſt caput eccleſiæ, noſque membra eius, homo Chriſtus Ieſus. Vnius quippe naturæ ſunt vitis & palmites, ſed cum dicit. {Ego ſum vitis vera, numquid vt adderet vera, ad eam vitem retulit, vnde iſta ſimilitudo tranſlata eſt? Sic autem dicitur vitis per ſimilitudinem, non per proprietatem, ſicut agnus, ouis, & cætera huiuſmodi, vt ipſa ipſa ſint vera, ex quibus ducuntur iſtę ſimilitudines. Sed dicendo. {Ego ſum vitis vera,} ab illa ſe diſcernit, cui dicitur. Quomodo conuerſa es in amaritudinem vitis aliena? Nam quo pacto eſt vitis vera, quæ expectata eſt vt faceret vuam, fecit autem ſpinas? HILARIVS 9. de Trinitate. Sed a corporeæ huius humilitatis aſſumptione formam paternæ maieſtatis alienans, agricolam patrem curioſum huius vitis oſtendit dicens. {Et pater meus agricola eſt.} AVGVSTINVS. de Verb. domini. Colimus enim Deum, & colit nos Deus, ſed Deum colimus, vt non meliorem eum faciamus, colimus enim eum adorando, non arando. Quòd autem ille nos colit, meliores nos reddit. Cultura ipſius eſt in nos, quòd non ceſſat verbo ſuo extirpare mala ſemina de cordibus noſtris, aperire cor noſtrum tamquàm aratro ſermonis, plantare ſemina præceptorum, expectare fructum pietatis. CHRYSOSTOMVS. Et quia Chriſtus ſibi ſufficiens diſcipuli vero multo indigent agricolæ auxilio: propterea de vite nihil dicit, ſed de palmitibus cū ſubdit. {Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum. Fructum autem hic vitam occulte inſinuat, oſtendens, quod ſine operibus non poteſt aliquis eſſe in eo. HILA. 9. de Trinita. Inutiles autem & infructuoſos palmites deſecans, deputabit ærſuros. CHRY. Et quia etiam qui valde uirtuoſi ſunt, indigent agricolæ opere, adiungit. {Et omnem qui fert fructum, purgabit eum, ut fructum plus afferat. Hoc dixit propter tribulationes eorum, quæ tunc inducebantur: oſtendens quod tentationes fortiores eos faciebant, ſicut & purgare: hoc eſt circuncidere palmitem, cū magis germinare facit. AVGVSTINVS. Quis autem eſt in hac uita ſic mundus, ut non ſit magis magiſque mundandus? Vbi ſi dixerimus quia peccatum non habemus, noſmetipſos ſeducimus. Mundat itaque mundos, ideſt fructuoſos, ut tanto ſint fructuoſiores, quanto ſunt mundiores. Secundum hoc ergo uitis eſt Chriſtus, quod ait. {Ego & pater unum ſumus, & ipſe agricola eſt. Nec tales quales ſunt qui extrinſecus operando exhibent miniſterium, ſed talis, ut det etiam intrinſecus incrementum. unde continuo etiā ſeipſum mundatorem palmitum oſtendit dicens. {Iam uos mūdi eſtis propter ſermonem quem locutus ſum uobis. Ecce ipſe mundator eſt palmitum, quod eſt agricolæ, non uitis officium. Sed quare non ait. Mundi eſtis propter baptiſmum, quo abluti eſtis, niſi quia & in aqua uerbum mundat? Detrahe uerbum, & quid eſt aqua, niſi aqua? Accedit uerbum ad elementum & fit ſacramentum. unde iſta tanta uirtus aquæ, ut corpus tangat, & cor abluatur, niſi faciente uerbo, non quia dicitur, ſed quia creditur? Nam in ipſo uerbo aliud eſt ſonus tranſiens, aliud uirtus immanens. Hoc uerbum fidei tantum ualet in eccleſia Dei, ut per ipſum credentem, offerentem, benedicentem, tingentem mundet infantē, quāuis credere non ualentē. CHRYSOSTOMVS. Vel dicit. Mundi eſtis, propter ſermonem, quem locutus ſum uobis, ideſt iam lumen doctrinæ iam ſuſcepiſtis, & a Iudaico errore eruti eſtis.

Vbi ſupra. — Tra. 80. — Vbi ſupra. — Serm. 59. — Hom. 75. — Vbi ſupra. — Hom. 75. — Tract. 80.

Hom.75. CHRY. Quia iam mundos eos dixerat propter ſermonem quē A locutus fuerat eis, docet quòd oportet de reliquo incipere ea, quæ ab eis ſunt: & ideo dicit. {Manete in me, & ego in vobis.} *Tract.81.* AVGVST. Non eo modo illi in ipſo, ſicut ipſe in illis, vtrumque enim prodeſt, non ipſi, ſed illis. Ita ſunt quippe in vite palmites, vt viti non cōferant, ſed inde accipiant vnde viuant. Ita vero vitis eſt in palmitibus, vt vitale alimentum ſubminiſtret eis, non ſumat ab eis, ac per hoc, vt manentem in ſe haberent Chriſtum, & manerent in Chriſto, diſcipulis prodeſt vtrūque, non Chriſto, vnde ſubdit. {Sicut palmes non poteſt ferre fructum a ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me manſeritis.}

b Manete in me, & ego in vobis. Sicut palmes non poteſt ferre fructū a ſemetipſo, niſi manſerit in vite, ſic nec vos niſi in me māſeritis. Ego ſum uitis, & uos palmites. Qui manet in me, & ego in eo: hic fert fructum multum, quia ſine me nihil poteſtis facere. Siquis in me non manſe- B rit, mittetur foras, ſicut palmes, & areſcet, & colligent eum & in ignem mittent & ardet. Si manſeritis in me, & uerba mea in uobis manſerint, quodcumque uolueritis petetis, & fiet uobis. c In hoc clarificatus eſt pater meus, ut fructum plurimum afferatis. & efficiamini mei diſcipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, ſicut & ego patris mei præcepta ſeruaui, & maneo in eius dilectione. Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meum in nobis ſit, & gaudium ueſtrum impleatur.

Magna gratiæ commendatio, corda inſtruit humilium, ora obſtruit ſuperborum. Nonne huic reſiſtunt veritati, ad bona opera facienda Deum ſibi neceſſarium non putantes, non aſſertores, ſed præcipitatores liberi arbitrii? Qui enim a ſemetipſo ſe fructum æſtimat ferre, in vite non eſt. Qui in vite non eſt, in Chriſto non eſt, qui in Chriſto non eſt, Chriſtianus non eſt. ALCV. Omnis enim fructus boni operis ab illa radice procedit, qui nos ſua gratia liberauit, & ſuo auxilio prouehit, vt fructum plus afferre valeamus. vnde cum repetitione & ſuperiorum explanatione ſubdit. {Ego ſum vitis, & vos palmites. Qui manet in me.} credendo, obediendo, perſeuerando. {& ego in eo.} il- C luminando, ſubueniendo, perſeuerantiam donando. Hic, & *Tract.eodē.* non alius. {Fert fructum multum. AVGVSTINVS. Sed ne quiſquam putaret ſaltem paruum aliquem fructum poſſe a ſemetipſo palmitem ferre, ſubdit. {Quia ſine me nihil poteſtis facere.} non ait parum poteſtis facere, quia niſi palmes in vite manſerit & vixerit, de radice quantumlibet fructum a ſemetipſo non poteſt ferre. Quàmuis autem Chriſtus vitis non eſſet, niſi homo eſſet: tamen iſtam gratiam palmitibus non præberet, niſi *Ho. eadem.* etiam Deus eſſet. CHRYSOSTOMVS. Vide ergo filium non minus patre conferentem ad diſcipulorum procurationem. Nam pater quidem purgat, ipſe vero in ſe tenet, quod facit palmites fructificare. Sed tamen & purgare filii monſtratum eſt eſſe, & manere in radice eſt patris, qui radicem genuit. Igitur magnum quidem damnum eſt nihil poſſe facere, verum non vſq; ad hoc ſiſtit, ſed vlterius producit ſermonem dicens: {Siquis in me non manſerit, mittetur foras ſicut palmes, ideſt agricolæ non potietur manu. {Et areſcet.} hoc eſt: Si quid habebat a radi- D ce, amittet, denudatus eius auxilio, & vita. Et colligent eum.} ALCVINVS Meſſores Angeli & in ignem æternum, ſcili- *Tract.eodē.* cet mittent, & ardet. AVGVSTINVS. Ligna enim vitis tanto ſunt contemptibiliora, ſi in vite non manſerint, quanto glorioſiora ſi manſerint vnum ex duobus palmiti congruit, aut vi- *Ho. eadem.* tis, aut ignis, ſi in vite non eſt, in igne erit. CHRYSOST. Deinde oſtendens quid eſt manere in eo, ſubdit. {Si manſeritis in me, & verba mea in vobis manſerint, quodcumque volueritis, petetis, & fiet vobis.} Eam enim quæ per opera oſtenſionem quę- *Tract.eodē.* rit. AVGVSTINVS. Tunc enim ſunt dicenda verba eius in nobis manere, quando facimus quæ præcepit, & diligimus quę promiſit. Quando autem verba eius manent in memoria, nec inueniuntur in vita, non computatur palmes in vite, quia vitam non attrahit ex radice. Quid autem velle poſſunt manendo in Saluatore, niſi quod non alienum eſt a ſalute? Aliud quip- E pe volumus, quia ſumus in Chriſto, & aliud volumus, quia ſumus adhuc in hoc ſæculo. De manſione autem huius ſæculi nobis aliquando ſurrepit, vt hoc petamus quod nobis non expedire neſcimus. Sed abſit, vt faciat nobis ſi maneamus in Chriſto, qui non facit quando petimus, niſi quod expedit nobis. Ad verba autem eius pertinet oratio Pater noſter, ab huius orationis verbis & ſenſibus non recedamus in petitionibus noſtris, & quicquid petimus, fiet nobis.

Ho. eadem. c ¶ CHRY. Oſtendit ſupra dominus, quoniam qui eis inſidiabantur ardebunt, non manentes in Chriſto: deinde oſtendens, quoniam ipſi inexpugnabiles erunt: ita ſcilicet vt multum fructificent, ait. In hoc clarificatus eſt pater, vt plurimum fructum afferatis,} quaſi dicat. Si ad gloriam patris pertinet, quòd vos fructificetis, non contemnet gloriam ſuam, qui autem fructum facit, ille eſt diſcipulus Chriſti. vnde ſubdit. {& efficiamini mei diſci- A puli. THEO. Fructus autem Apoſtolorum ſunt gentes, quæ per eorum doctrinam aſtrictæ ſunt fidei: necnon ad Dei redactæ ſunt gloriam. AVGVST. Siue enim clarificatus, ſiue glorificatus di *Tract. 82.* catur, ex vno verbo græco vtrumque tranſlatum eſt. Doxa ergo græce dicitur, latine gloria eſt: quod ideo commemorandum putaui, ne hoc noſtræ gloriæ tribuamus, tā quàm ex nobiſipſis habeamus, eius eſt enim hæc gratia, & ideo in hoc non noſtra, ſed eius eſt gloria. A quo enim faciemus fructum, niſi ab illo, cuius miſericordia præuenit nos? vnde ſubditur. {Sicut dilexit me pr̄, & ego dilexi vos.} Ecce vnde ſunt nobis opera bona. nam vnde nobis eſſent, niſi quia fides per dilectionem operatur? vnde autem diligeremus, niſi prius diligeremur? Quod autem ait. {Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos.} non æqualitatem naturæ oſtendit noſtræ & ſuæ, ſicut eſt patris & ipſius, ſed gratiam, qua mediator eſt Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Mediator quippe monſtratur, cum dicit. {Pater dilexit me, & ego vos.} Nam pater vtique diligit & nos, ſed in ipſo. CHRYSOSTOMVS. *Ho. eadem.* Si igitur pater amat nos, confidite. ſi patris eſt gloria, fructificate. Deinde vt non pigros eos faciat, ſubdit. {Manete in dilectione mea.} Qualiter autem hoc erit, oſtendit ſubdens. {Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea. AVGVSTIN. *Tra. eodem.* C Quis ambigat ꝙ dilectio præcedat obſeruantiā præceptorum? vnde enim præcepta ſeruet non habet, qui non diligit: quòd ergo hic ait. oſtendit non vnde dilectio generetur, ſed vnde monſtretur, vt nemo ſe fallat dicendo, quòd eum diligat ſi eius pręcepta non ſeruat, quàmuis quod dicit {manete in dilectione mea,} non apparet quam dixerit dilectionem, vtrum qua eum diligimus, an qua ipſe nos diligit, ſed ex verbo ſuperiore dinoſcitur. Dixerat quippe. {Ego dilexi vos,} & continuo ſubiecit. {Manete in dilectione mea.} Illa ergo qua dilexit eos. Quid eſt ergo, Manete in dilectione mea, niſi manete in gratia mea? Et quid eſt, Si præcepta mea ſeruaueritis, manebitis in dilectione mea, niſi ex hoc ſcietis quòd in dilectione mea, qua vos diligo manetis, ſi mea præcepta ſeruatis? Non ergo ut nos diligat, prius præcepta eius ſeruamus, ſed niſi nos diligat, præcepta eius ſeruare non poſſumus. Hæc eſt gratia, quæ humilibus patet, ſuperbos latet. Sed quid illud eſt quod adiungit, {Sicut & ego præcepta patris mei ſeruaui, & maneo in eius dilectione?} utiq; eā hic D dilectionem patris intelligi uoluit, qua eum diligit pater. Sed numquid & hæc gratia intelligenda eſt, qua pater diligit filium, ſicut gratia eſt qua nos diligit filius, cum ſimus nos filii gratia non natura, unigenitus autem natura, non gratia? An hoc etiam in ipſo filio ad hominem referendum eſt? Ita ſane. nam dicendo. {Sicut dilexit me pater, & ego dilexi uos} grātiam mediatoris oſtendit: mediator autem Dei & hominum, non inquantum Deus, ſed inquantum homo eſt Chriſtus. Igitur hoc recte poſſumus dicere, quòd cum ad naturam Dei non pertineat humana natura, ad perſonam tamen filii Dei per gratiam pertinet, qua nulla eſt maior, nulla prorſus æqualis. Neque enim illam ſuſceptionem ulla hominis merita præceſſerunt, ſed ab illa ſuſceptione merita eius cuncta cœperunt. ALCVINVS. Quæ autem præcepta dixerit exponit Apoſtolus dicens. Chriſtus factus eſt obediens patri uſque ad mortem, mortem autem crucis. CHRY- E SOSTOMVS. Deinde quia futura paſſio, & triſtia uer- *Homi.76.* ba interruptura erant eorum lætitiam, ſubiungit. {Hæc locutus ſum uobis, ut gaudium meum in uobis ſit, & gaudium ueſtrum impleatur,} quaſi dicat. Et ſi incidat triſtitia, hanc auferam, ut ad finem ueniat gaudium. AVGVSTINVS. Quod eſt autem gaudium Chriſti in nobis, niſi quòd dignatur *Tomo.83.* gaudere de nobis? Et quod eſt gaudium noſtrum quod dicit implendum, niſi eius habere conſortium? Gaudium autem iam ipſe perfectum de nobis habebat, quando nos præſciendo, & prædeſtinando gaudebat, ſed illud gaudium in nobis non erat, quia nec nos in quibus eſſe poſſet, eramus. cœpit autem eſſe in nobis quando uocauit nos. Et hoc gaudium noſtrum merito dicimus, quo nos beati futuri ſumus, quod inchoatur in fide renaſcentium, implebitur in præmio reſurgentium.